

Deček iz sirotišnice (Povest)

Vojna!

Logonder se je zatopil v časopis; tiho je bilo, le muhe so oživljale kavarniško tišino. Ljudje so se bili večinoma umaknili domov ali pa zlezli v Sočo. Bilo je že ob koncu vročega goriškega julija. Ko se je Tonek čez nekaj časa ozrl skozi veliko kavarniško okno, je opazil, da so se kljub popoldanski uri začele ulice zopet polniti z ljudmi. Na vseh obrazih je bilo videti nenavadno razburjenje, hitro so tekali mimo oken z malimi tiskanimi listi v rokah. Tu in tam se je sešla gruča, mahala z listi, jih napeto čitala, razburjeno govorila in se razšla. Tonek je hotel že opozoriti gospodarja, tedaj je opazil na cesti dva cesarska orožnika z nasajenima nožema, v kavarno je pa planil zagorel deček in zakričal:

»Avstrija je napovedala Srbiji vojno«, zagnal bel list po tleh in odbrzel na ulico. Logonder je skočil po list, se s tresočimi rokami postavil v svetlobo, prečital usodne vrstice in z mrtvaškim glasom zamrmral:

»Vojna! Fant — vojna!«

Tonku je bila ta novica velika novost, vesela novost. V spominu je trenutno oživelo dvorišče sirotišnice, z njim »krvave bitke«, ki sta jih bojevala z Binetom, seveda brez topov in pušk. Sedaj se pa obeta nekaj resničnega. Z radovednim in živim glasom je vzkliknil:

»Zaresna, resnična vojna?«

Logonder ga je temno pogledal, zmajal z glavo in s poudarkom dejal:

»Ne veseli se, fantič, vojna, vsaka vojna je žalostna.« Že je stal med njima orožnik, bog ve, mar se je izkopal iz tal. Logonder, boj se!

»Wie? Kako? Vojna žalostna, hočete reči — nepravična?«

»Tudi nepravična, ker bo tekla nedolžna kri.« — Rezke in sovražne so bile besede, močna odločnost je bila v njih.

»He-he — nepravična vojna, pravičnejša?« Položil je veselo se smeje težko roko na gospodarja. »V imenu postave — sledite mi!« S smehom na obrazu je z zlobno močjo sunil Logondra s kopitom.

»Marš, vorwärts!«

Logonder se je zamajal, zahropel in zrastel. Tonek je mislil, da bo podrl orožnika. Potem je omahnila stisnjena pest, obrnil se je k prestrašenemu Tonku.

»Fant, tu denar za vožnjo domov, danes te ne morem spremiti. Pazi na dom —«, beseda je zadrhtela, s preroškim glasom je zamolklo nadaljeval: »na dom pazi, tudi njega bo zadela vojna, gorje mu, gorje goriški deželi! Morda se vrnem...«

Nemčurski orožnik se je glasno zarežal:

»Bomo videli, marš!«

Logonder ga je divje pogledal, da je bojevitemu redarju zastala beseda.

»Fant, zapomni si: vsaka vojna je krivi...« — več ni utegnil. Mušta-

car je zarohnel in treščil Logondra skozi vrata, da se je opotekel med zbegane meščane. Tiho so se umaknili, ko je stopal med njimi s ponosnim čelom, ob strani pa dva bliščeča, v soncu krvavordeča noža proti stražnici na Travniku. Zastala je razburjena beseda, ljudje so zlezli vase, boječe se je ozrl vsakdo, preden je spregovoril; morda stoji za njim mož, gnusen izdajalec. Težka mora je davila sleherno bitje in se zagrebla v vsa dobra srca.

Tonek je zbežal iz kavarne. Noge so mu klecale v kolenih, ni mogel izdavit besedice, ki mu je zastala na jeziku. Ko je videl, da je zginil gospodar v množici, je zajokal.

»Gospodar, moj gospodar! Kam ga ženete?« — kakor bi ranjena zver zatulila v deževni noči. Ljudje so se stresli in povesili glave, kar jih je šlo mimo, so pospešili korake, le postarén človek je sledil omahujoči siroti, ki je blodila brez cilja v julijskem večeru. Na samem je pristopil možak.

»Ti si Logondrov mlinarček?«

»Sem.«

»Zakaj so ga pa odgnali?« — na uho mu je govoril.

»Vsaka vojna je krivična, je dejal orožniku.«

»Tiše govori, dečko, te besede so nevarne!« ozrl se je in premotril okolico.

»Ali ga bodo kaznovali zato?«

»Če je vojna, so stroge postave, ne smeš govoriti, kar misliš!«

»Kaj pa, če je res?«

»Vse eno. Tisti, ki delajo vojno, so krivični v vsem. Domov se odpe-lji in povej samo Kapu, kaj se je

zgodilo — potem pa poiščita v Logondrovi pisalni mizi njegova pisma in jih varno skrijta. Ne izprašuj, zakaj! Pazita pa dobro na hlapca, ovaduh je.«

Tonek vsega tega ni prav razumel, neodločno je zrl v skrbeči kmetov obraz.

»Ne premišluj, mlinarju tako povej in reci, da ga pozdravlja nanoški Bajc.«

Trda polnoč je bila, ko se je Tonek tipal mimo skladišča proti mlinu, kjer sta spala z mlinarjem. Čuvaj je zarenčal, a ko je zavohal Tonka, se je umiril in legel. Skovir je skovikal na posušeni murvini rogovili, ko je potrkal Tonek na vrata mlinarjeve sobe.

»Križ božji, kdo je? Ali si ti, Tonek?« Bdè je čakal dečka, nogo si je bil popoldne spahnil v kolku, ko je nerodno stopil, sedaj mu je oteklina prizadevala hude bolečine. »Hvala bogu, nogo sem si spahnil. prinesi mi golido vode, da si bom ... Kaj pa ti je, dečko? Ves prepaden si.«

Ko je zvedel strašno novico, se je prijel za glavo; ne meneč se za bolečine, je vstal in se oprl na dečka.

»Hitiva, da ne bo prepozno, za boga! Kaj bo z Logondrom, kaj, kaj?!«

Sredi pota ga je bolečina v kolku premagala, sesti je moral na tvalo pri hiši, nobena moč ga ne bi mogla spraviti na noge.

»Pojdi sam, saj veš, kje je miza, odpri jo, v železni škatli so pisma.«

»Že grem.«

Tiho se je popel čez stopnice, odpri vrata in prisluhnil. Vse je bilo tiho, le Lucijino smrčanje se je

oglašalo iz sosednje čumnate. Miza je bila zaklenjena; poiskal je lovski nož in privzdignil mizno ploščo, odprl predal, poiskal zabojček in se vrnil k stokajočemu mlinarju. Ta je olajšan vzdihnil in se spravil na noge. Tonek je moral vleči oba — nje ga in težki zabojček z nevarnimi pismi. Že sta se bližala mlinu, tedaj se je utrgala iz teme mala postava in se bližala.

goceni zaklad, potem sta pritrdila desko nazaj, pomedla smeti in legla počivat. Skržati so proti jutru utihnili, luna je obleдела, z zeleno lučjo napojila meglice, ki so se lahko dvigale iz Soče in zastrle vso ravnico.

Logondra so zaprli za omrežje policijske ječe na Travniku. Orožnik ga je ovadil, da je govoril proti državi, češ, ni pravična, ker je napovedala vojno. Kaj takega je bilo v

»Slisala, pes rencal, imela vstat, gledat, ke je. A ti, Kapo, in Tone.« V zmrcvarjeni slovenščini se je oproščal, zvijal in škilil na zaboj, ki ga Tonek ni mogel skriti nikamor.

»Daj, daj, zgubi se, nihče te ni klical«, ga je podil mlinar. Skrbelo ga je, da bi suha južina kaj ne zvohal.

»Tezko nosi, jaz pomaga hoče?« Silil je bliže, poprijel zaboj, ga skoro prebodel z zahrbtnim pogledom in se bedasto režal. Tonek je stisnil zaboj k sebi in zbežal v mlin. Pičino — to je bilo človeče — se je tenko zahihital in zginil v temo. Nejevoljen, je skoro po vseh štirih prilezel stari mlinar v mlin, potem sta zastrla okna, dvignila desko iz tal, skopala jamo, kamor sta skrila dra-

tistih časih huje kakor ubiti in oropati človeka. Logonder je vztrajal pri svoji izpovedi — vojna je krivica, je in je. To je bilo vse, kar so spravili iz njega. Za svoje prepričanje je moral pretrpeti najslabše ravnanje. Pehali so ga iz ječe v ječo, krmili ga z jedmi, da bi jih še prašič ne povohal, klicali ga sleherno uro k zasliševanju, da je prej trdni in zdravi Logonder hiral dan za dnem. Domov ni smel sporočiti nobene vrste, a pošto, ki jo je pisaril Tonek, so odvzemali ter ga na ta način odtrgali od sveta. Nekega dne so ga uklenili in odgnali v Trst, kjer so ga zaprli v ječo »via Gesuitti«. Med stenicami in najslabšimi zločinci je čakal obsodbe.

(Dalje prihodnjič.)